

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351.71

ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Білюк А.В.

кандидат наук з державного управління
Енергодарський інститут державного та муніципального управління "КПУ"

Annotation

It is shown in the article, that the tax mode is one of meaningful factors of intensity of innovative process; the presented analysis of forming of tax mechanism of stimulation of innovative activity is in Ukraine; formulated principles of construction of tax mechanism of stimulation of investment activity, the existent going is generalized near the estimation of efficiency of tax policy.

Анотація

У статті визначено, що податковий режим є одним із значущих факторів інтенсивності інноваційного процесу, проаналізовано процес формування податкового механізму стимулювання інноваційної активності в Україні, сформульовано принципи побудови податкового механізму стимулювання інвестиційної діяльності, узагальнено наявні підходи до оцінювання ефективності податкової політики.

Ключові слова

Інновації, інноваційна діяльність, інвестиції, податковий режим, податкове стимулювання, податковий кредит.

I. Вступ

Не викликає сумніву визначальний вплив податкового режиму на інвестиційну привабливість окремих галузей, регіонів і національних економік. У свою чергу, наявність джерел фінансування інвестицій в інновації визначає інноваційну активність суб'єктів господарювання. У зв'язку із цим великого значення набуває формування податкового механізму стимулювання інноваційної активності як елемента державної політики економічного зростання. Не менш важливим є взаємозалежне завдання моніторингу ефективності функціонування такого механізму, що вимагає розробки відповідного методологічного забезпечення.

II. Постановка завдання

Мета статті – сформулювати принципи, які, на нашу думку, мають лежати в основі

побудови податкового механізму стимулювання інноваційної діяльності. Частина принципів носить загальносистемний характер, інша частина торкається сфери реалізації потенціалу окремих елементів податкового механізму: державної підтримки українських суб'єктів інноваційної діяльності у сфері міжнародного оподаткування доходів і капіталу, амортизаційної політики й інвестиційного податкового кредиту.

III. Результати

У розвинутих країнах за рахунок податків фінансується близько 90% видатків бюджетів і перерозподіляється в середньому близько 50% ВВП. Це дає змогу говорити про податки як про найважливіший елемент механізму державного регулювання економічної активності. Залежно від переважаючої в конкретний історичний період функції держави, що визначає величину й цільову структуру державних видатків, виділяється три основні типи державної політики:

- великодержавна політика, спрямована на поширення державою свого політичного впливу, мови, національної культури тощо, насамперед, шляхом нарощування й демонстрації військової сили;
- політика економічного зростання, коли державне регулювання спрямоване на стимулювання розвитку економічних суб'єктів, збільшення обсягів експорту й розвиток господарської інфраструктури;
- політика соціального добробуту, коли перерозподіл значної частки ВВП спрямовано, в першу чергу, на забезпечення високого рівня життя для всіх, у тому числі найменш захищених, верств населення. Традиційним інструментом такої політики є прогресивне оподаткування доходів фізичних осіб і корпорацій.

На практиці політика тієї або іншої держави може являти собою поєднання перелічених типів, але завжди буде мати місце тенденція до домінування одного з них. У

статті податки розглядаються як інструмент реалізації другого типу державної політики – політики економічного зростання. У цьому випадку акцент робиться на створенні режиму податкового сприяння або для всіх суб'єктів національної економіки, або за принципом селективності державної політики: для компаній, що діють у галузях, для експортерів у цілому або експортерів конкретних видів продукції, для суб'єктів малого бізнесу, для інноваційно активних компаній, для іноземних інвесторів тощо.

У сучасному економічному словнику економічний механізм – визначається як сукупність методів і засобів впливу на економічні процеси, їх регулювання. Елементи економічного механізму також часто називають економічними важелями, підкреслюючи, таким чином, той факт, що вони використовуються як засоби зміни економічного стану об'єкта, здійснення повороту в економіці. Основний спектр форм і методів державної інноваційної політики й вдала їх систематизація можуть бути відображені в такий спосіб:

- пільгове оподаткування й кредитування;
- бюджетні дотації;
- митні преференції;
- амортизаційна політика;
- вдосконалення системи ціноутворення на результати інтелектуальної діяльності;
- захист вітчизняних товаровиробників і їх прав на інтелектуальну власність у системі міжнародних економічних відносин;
- нормативно-правове регулювання й адміністрування;
- патентно-ліцензійна діяльність із метою поширення нововведень;
- участь у проектах, результати яких мають подвійне застосування (оборонного й цивільного призначення);
- адаптація інноваційних проектів до регіональних умов;
- страхування ризиків.

Далі сконцентруємося на податках як на одному з найважливіших важелів у рамках економічного механізму державного регулювання. Під механізмом податкового стимулювання інноваційної діяльності будемо розуміти сукупність методів і засобів впливу на вектор і динаміку розвитку національної інноваційної системи. До елементів відповідного механізму вважаємо за необхідне віднести такі способи зниження податкового навантаження інноваційно активних організацій:

1. Звільнення платника податків від сплати податку, у тому числі:
 - на постійній основі;
 - на тимчасовій основі (податкові канікули).
2. Зменшення основних елементів оподаткування.

3. Зменшення податкової бази.
4. Скорочення податкової ставки.
5. Зменшення суми податку шляхом надання податкових відрахувань.
6. Перенесення строків сплати податку на більш пізній період шляхом надання інвестиційних податкових кредитів.
7. Державна підтримка вітчизняних інноваційних організацій у сфері міжнародного оподаткування.

Класиками політекономії був встановлений відомий принцип оподаткування, що дотепер не втратив своєї актуальності: податковий тягар не має перевищувати приросту капіталу економічних суб'єктів. Мова йде про неприпустимість вилучення капіталів підприємств із виробничої діяльності з метою виконання обов'язків платника податків. Державна політика економічного зростання, навпаки, передбачає реалізацію стимуляційної функції оподаткування й неприпустимість встановлення податкових режимів або застосування методів податкового регулювання, що створюють бар'єри для інвестиційного й інноваційного процесів у національному виробництві.

Таким чином, об'єктивна межа податкових вилучень визначається параметрами інвестиційних основ бізнесу й капіталізації прибутку. Це ствердження можна наочно розкрити через взаємозв'язок економічного й податкового потенціалів:

$$EP - INV - BC = CPP^3 FPP,$$

де EP – економічний потенціал;
 INV – інвестиції;
 BC – виробниче споживання;
 CPP – стратегічний податковий потенціал;
 FPP – функціональний податковий потенціал.

За визначенням зарубіжних учених, економічний потенціал – це повна сукупність корпоративних і приватногосподарських фінансових результатів діяльності: вартісної оцінки майна, приросту капіталу, нагромаджень населення та інших показників, доповнених вартісною величиною майна й природно-сировинних ресурсів.

Податковий потенціал можна поділити на два види: стратегічний і функціональний, причому перший априорі не менше другого. Стратегічний потенціал визначений як потенційна здатність системи оподаткування забезпечувати постійне зростання загальнонаціональних, переважно соціальних, потреб. Оцінювання цієї здатності базується на платоспроможності економічних суб'єктів після завершення повного циклу кругообігу коштів і задоволення ними своїх інвестиційних потреб. Із практичної точки зору, стратегічний податковий потенціал може бути витлумачений, як прогнозований обсяг су-

купного фінансового результату, створений у виробництві й прирощений в обігу після відрахування вартості сукупних витрат по його вилучення.

Функціональний податковий потенціал трактується як прогнозований обсяг податкових надходжень із розрахунку якісних і кількісних оцінок, що характеризують стан податкового середовища, стратегічного податкового потенціалу й всіх супутніх уточнень елементів податків при розробці податкових бюджетів на кожний фінансовий рік.

З огляду на вищесказане, базовими принципами побудови податкового механізму стимулювання інноваційної діяльності вважаємо такі:

1. Скорочення податкового тягаря інноваційних організацій є не цільовою функцією механізму стимулювання, а необхідною умовою для забезпечення інноваційного зростання економіки й, відповідно, податкових доходів бюджету в майбутньому за рахунок розширення податкової бази.

2. Оподаткування має відбуватися в межах новостворюваної вартості й не поширюватися на капітал, який інвестується в інноваційну діяльність. В іншому випадку інноваційне зростання економіки стає неможливим.

Для реалізації цих принципів система оподаткування має бути організована таким чином, щоб:

а) не обкладалися податками витрати на відтворення людського капіталу;

б) забезпечувався як найбільш пільговий режим оподаткування в галузях, що створюють високу додану вартість;

в) забезпечувався пільговий режим оподаткування доходів на капітал, вкладений у такі галузі, незалежно від форми вкладення капіталу (кредитування, надання позик, лізинг, венчурні інвестиції).

3. Чіткість і визначеність формулювань правових норм податкового законодавства, що регулює інноваційну діяльність.

Цей принцип є конкретизацією стосовно предмета дослідження більше, ніж загальний принцип визначеності системи оподаткування, що був сформульований ще А. Смітом. Необхідно відзначити, що вимога визначеності правової норми є універсальним принципом права як такого й покликана забезпечити його однакове розуміння й застосування всіма учасниками правовідносин. Із цього приводу А. Сміт писав: "точна визначеність того, що кожна особа має платити, у питанні податкового обкладання є справою настільки важливою, що досить значний рівень нерівномірності становить набагато менше зло, ніж малий рівень невизначеності" [6].

4. Вибір комбінації елементів податкового механізму, які в сукупності забезпечили б

достатність і еластичність системи оподаткування інноваційних організацій.

Достатність системи оподаткування оцінюється з погляду забезпечення необхідного рівня податкових доходів бюджету й з урахуванням типу політики державного регулювання. Еластичність податкового механізму припускає, що його елементний склад у кожний період має відповідати завданням соціально-економічного розвитку країни.

Інші сформульовані нами принципи "прив'язані" до окремих елементів механізму податкового стимулювання інновацій.

Відносно податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності вважаємо за необхідне виділити два принципи побудови податкового механізму. Перший стосується об'єкта податкового стимулювання, другий – участі в міжнародних домовленостях з питань податкового законодавства.

5. Об'єктом стимулювання має бути експорт праці у формі товарів і послуг з великою часткою доданої вартості, а також у формі прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Цей принцип є пріоритетним практично для всіх розвинутих країн, хоча способи його практичної реалізації відрізняються. У США експортерам надаються пільги з податку на прибуток корпорацій, західноєвропейським експортерам повертається ПДВ, Японія й Південна Корея надають пряму державну підтримку експортній експансії своїх компаній. При виборі конкретного способу необхідно враховувати можливі негативні ефекти. Наприклад, загальний принцип застосування ПДВ у зовнішньоторговельному обігу полягає в тому, що ПДВ обкладаються, як правило, тільки імпортні угоди. Експортні поставки звільняються від оподаткування, крім того, передбачається повернення сум податку, сплачених експортерами у вартості товарів, що здобуваються, робіт і послуг.

Ще одним прикладом неефективного, з позиції забезпечення інноваційного зростання, стимулювання експорту є надання інвестиційних податкових пільг для металургійних компаній. У результаті використання цього методу відбувається нарощування випуску продукції й експорт її за заниженими цінами.

6. Принцип податкової недискримінації відносно іноземних громадян і підприємств не має обмежувати національні інтереси України.

Така модель вигідна, насамперед, країнам – експортерам технологій і капіталу, що прагнуть до відкритості національних ринків і пільгового оподаткування інвестиційних доходів. Однак вона не вирішує проблему нерівного розподілу доходів від зовнішньо-

кономічної діяльності між різними групами країн. Наприклад, у відносинах з економічно розвинутими країнами Україна виступає в ролі чистого імпортера капіталу й прав на об'єкти інтелектуальної власності. Тому з погляду реалізації своїх податкових прав, їй не вигідні норми міжнародних угод, що передбачають відмову від оподаткування або пільгове оподаткування доходів від вкладення іноземного капіталу, наприклад, у вигляді відсотків по кредитах, лізингових платежів, платежів по авторських і ліцензійних договорах, що сплачуються українськими підприємствами іноземним власникам капіталу.

7. Державна амортизаційна політика має забезпечувати економічним суб'єктам грошовий фонд, достатній для простого відтворення основних виробничих фондів і нематеріальних активів, з обліком інфляційного знецінення грошової одиниці й підвищеного морального зношування високотехнологічної техніки та електроніки.

До методів податкової політики, що стимулюють відновлення виробничих потужностей, відносяться прискорена амортизація й застосування "початкових" амортизаційних пільг (амортизаційних премій). Конкретні методи прискореної амортизації диференціюються залежно від національного податкового законодавства. Досить розповсюджений метод зменшуваного залишку; можливість його застосування передбачена, зокрема, у США, Великобританії, Німеччині, Франції, Японії. У США також може застосовуватися метод підсумовування порядкових номерів.

Застосування початкових амортизаційних пільг (амортизаційних премій) також досить активно використовувалося й використовується в різних країнах (Швеція, Голландія, Данія, Австралія та ін.) з метою стимулювання інвестицій у технічне переоснащення суб'єктів господарювання. Наприклад, у 1972 р. у Великобританії платникам податків було дозволено списувати на витрати виробництва в перший рік експлуатації основних коштів 100% вартості всіх знов придбаних машин і устаткування й до 40–50% вартості новоспоруджених будинків і споруджень.

Необхідно відзначити, що початкові амортизаційні премії є одним із різновидів податкових пільг, механізм яких припускає зменшення податкової бази по податку на прибуток на суми видатків інвестиційного характеру. Диференціюватися може як відсоток інвестиційних видатків, що зменшує оподатковуваний прибуток, так і сама база, до якої цей відсоток застосовується. Як база може прийматися:

- загальна величина капітальних вкладень за період, незалежно від того, чи

закінчено формування первісної вартості основних коштів чи ні;

- первісна вартість придбаних основних коштів;
- інвестиції в окремі види основних коштів, наприклад, у наукове й дослідницьке устаткування;
- величина приросту інвестиційних видатків компанії або кратна цьому приросту сума.

Якщо розглянутий вище метод стимулювання застосовується на етапі розрахунку податкової бази, то інвестиційний податковий кредит надається на наступному етапі обчислення податку, коли оподатковуваний дохід уже визначений і на його основі розрахований розмір належного податку. На наш погляд для того, щоб цей елемент механізму податкового стимулювання інноваційної діяльності працював на практиці, необхідно дотримуватися наступного принципу.

8. Чіткість і однозначність у встановленні критеріїв, на підставі яких уповноважений орган влади ухвалює рішення щодо видачі податкового кредиту та його умов: суми, строку, процентної ставки, порядку зменшення податкових платежів і порядку погашення кредиту.

Необхідно уточнити, що на етапі розрахунку податку можуть застосовуватися й інші важелі податкового стимулювання, такі як податкові відрахування. Наприклад, у період президентства Б. Клінтона в США для стимулювання вкладення капіталу в НДДКР була введена пільга, відповідно до якої, компаніям надавалося відрахування з податку на прибуток до 20% суми приросту видатків на проведені дослідження поточного року порівняно з відповідними середньорічними витратами за попередній базовий період. У цьому випадку на величину, кратну приросту цільових видатків зменшується не податкова база, а сама сума податкових платежів.

Відзначимо, що, на думку фахівців, у більшості випадків податкове стимулювання інноваційної діяльності, якщо воно реалізується на системній і комплексній основі, досягає поставленої мети й сприяє підвищенню інноваційної активності суб'єктів господарювання. Це побічно підтверджується існуючими у світовій практиці фактами продовження термінів дії пільг, що спочатку вводилися як тимчасові міри.

IV. Висновки

Сформульовано вісім принципів, які, на нашу думку, мають лежати в основі побудови податкового механізму стимулювання інноваційної діяльності. Частина принципів носить загальносистемний характер, інша – торкається сфери реалізації потенціалу окремих елементів податкового механізму: державної підтримки українських суб'єктів

інноваційної діяльності в сфері міжнародного оподаткування доходів і капіталу, амортизаційної політики й інвестиційного податкового кредиту.

У цілому можна говорити про наявність позитивних зрушень у податковому законодавстві в частині стимулювання інноваційної активності підприємств реального сектора економіки. Особливо потрібні відзначити, що стимуляційні норми зачіпають не тільки великих платників податків, а й суб'єктів; малого підприємництва, значущість якого для розвитку інноваційної сфери підтверджується світовою практикою. Водночас висновки про ефективність ужитих заходів податкового стимулювання поки є передчасними.

Література

1. Бечко П.К. Податкова система : навч. посіб. / П.К. Бечко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 368 с.
2. Іляшенко В.О. Формування державної податкової політики в Україні : монографія / В.А. Іляшенко, О.В. Покатаєва. – Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2009. – 196 с.
3. Кучерявенко М.П. Податкове право України: Академічний курс : підручник / М.П. Кучерявенко. – К. : Правова єдність, 2008. – 701 с.
4. Мерзляк А.В. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону : монографія / А.В. Мерзляк, О.В. Кітенко. – Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2009. – 160 с.
5. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 495 с.
6. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Соцэкгиз, 1962. – 684 с.
7. Тумина Т.А. Активизация налогового стимулирования реальных инвестиций в промышленность : монография / Т.А. Тумина, Е.Л. Атабиева, А.А. Рудычев. – СПб. : Химиздат, 2008.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

УДК 351.85

МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СФЕРИ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ ШЛЯХОМ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Груздова К.Є.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

In the article the ways of the budgetary financing of sphere of culture in Ukraine, are exposed mechanisms of improvement of state support of cultural sphere are offered? the necessity of public policy in relation to financing of sphere of culture in the modern terms of development is grounded.

Анотація

У статті розкрито шляхи бюджетного фінансування сфери культури в Україні, запропоновано механізми вдосконалення державної підтримки культурної сфери, обґрунтовано необхідність державної політики щодо фінансування сфери культури в сучасних умовах розвитку.

Ключові слова

Шляхи бюджетного фінансування, державна підтримка, сфера культури, механізми вдосконалення, державне регулювання.

I. Вступ

Фінансування культурної сфери значно погіршувалось упродовж 1990-х рр., завдяки цьому помітно падав соціальний статус, зменшувались доходи працівників закладів культури, реальне бюджетне фінансування

закладів культури також зменшилось майже вдвічі. З 2000 р. фінансування почало зростати, але ж повільніше, ніж зростали доходи державного бюджету та ВВП.

У зв'язку із цим участь суспільного загалу в культурній діяльності також знизилась, це значною мірою вплинуло на кількість кінотеатрів, будинків культури, театрів, публічних бібліотек.

Над цією проблемою працювало чимало вітчизняних науковців: О.А. Гриценко, О.М. Іваницька, Л.В. Ільченко-Сюйва, І.В. Розпутенко, В.В. Солодовник та ін. На сьогодні достатнє фінансування культурної сфери залишається проблемою, державна підтримка сфери культури також є недостатньою.

II. Постановка завдання

Мета статті – обґрунтувати необхідність державної політики щодо фінансування сфери культури в сучасних умовах розвитку та запропонувати механізми вдосконалення державної підтримки культурної сфери в Україні шляхом бюджетного фінансування.